

Մատենադարանի եւ Թանգարանի անունով ստացուած նուէրներ:

Ուրախութեամբ յիշատակում ենք այն մարդկանց անունները, որոնք զսնադան նուէրներով նպաստում են ճոխացնելու Մայր Աթոռի երկու կարևորագոյն հաստատութիւնները՝ Մատենադարանն ու Թանգարանը: Մենք, հաւանական, շուտով առիթ կունենանք ընդարձակօրէն դրելու այդ հաստատութիւնների մասին, առ այժմ աւելորդ չենք համարում յիշելու, որ վանքի մէջ կան երկու թանգարան և երկու մատենադարան. թանգարան է կոչւում տաճարի արևելեան մասում Գէորգ Դ. կաթողիկոսի ձեռքով շինել տուած շինութիւնը, որը, ինչպէս ուրիշ առթիւ նկատել ենք, աւելի յարմար է Մասանց Խորան կոչել և դրա համար միայն պէտք ածել, ու բուն թանգարանը, որ շինել է տուել Աղբիս Վեհախառ Հայրապետը Բագուեցի հանգուցեալ Առաքել Ծատուրեանի նուիրած գրամով: Այդ քարեայ հոյակապ շինութիւնն ունի երեք ընդարձակ բարձր սենեակ, մէկը միւս երկուսին հաւասար և բաժանուած է մի նրբանցքով: Այդտեղ՝ երկու սենեակում տեղաւորուած են այլ և այլ հնութիւններ, Մայր տաճարից վերցրած և ուրիշ նկարներ. իսկ ընդարձակ սենեակումն են վանքի ձեռալիր և տպագիր գրքերը: Ներկորդ մատենադարանը ձեմարանինն է: Այդ հաստատութիւնները կառավարող յատուկ վարչութիւն կայ, որը մտածում է որոշ ծրագրով բաժանել մատենադարանի մասնադիտական մասը միւս գործածական սովորական մասից, Մասանց Խորանից հանել ոչ եկեղեցական հնութիւնները և տեղաւորել նորակառոյց թանգարանում, պատրաստել հայերէն և օտար լեզուներով տպագրած ուղղեցոյցներ և ցուցակներ, որպէսզի այցելուներին գիւրութիւն տրուի ուսումնասիրելու հետաքրքիր հնութիւնները:

Կատարուելիք գործի մաս պիտի համարել պարբերաբար հրատարակել տեղեկութիւններ նուէրով կամ այլ կերպ ձեռք բերած իրերի մասին: Պէտք է նկատած, որ մինչև օրս նուէրներ ստացուել են անխտիր մատենադարանի կամ թանգարանի անունով, ուղղուած զսնադան անձանց: Նուիրատուները երբեմն ստացել են շնորհաւորական նամակներ, երբեմն ոչ, միայն քիչ անգամ է Արարատի միջոցաւ ստացածի մասին տեղե-

կութիւն տպագրուել: Այդ, խոստովանում ենք, զանցառու-
թիւն է, որի վնասը քաշել են ամենից առաջ յիշեալ հաս-
տատութիւնները: Կարիք չկայ ասելու, երբ նուիրատուն հա-
ւաստիանում է, որ իւր ընծայած իրը ծառայել է խկական
նպատակի, մխիթարում է հոգեպէս և նրա արածից ուրիշնե-
րն էլ են օրինակ առնում, մի կողմ թողած որ բարոյական
պարտք է հանրական նպատակի համար ստացած ամենա խորը
նուէրների մասին հրապարակական հաշիւ տալ:

1. Աւարատի անցեալ համարներից մէկում (էջ 344) խօսելով
Մայր Աթոռի մատենադարանի մասին, յիշատակել էինք խոշոր
նուիրատուների անունները և նկատել, որ ձեմարանի ամենա-
արժէքաւոր և նշանաւոր մասը ստացուած է համարեա բացա-
ռապէս Մեծ. Կ. եղեանի ձեռքով, որը տարիների ընթացքում
շարունակ հետամտել է ձեռք բերելու եւրոպական լեզուներով
հայադիտութեան վերաբերեալ լոյս տեսնող նշանաւոր աշ-
խատութիւնները և պարբերաբար մեղ ուղարկել: Յունիսի
չորսին դրած նամակով նա յայտնում է մեղ, որ նորից
երեք արկղ է ուղարկում էջմիածին, երկուսը լի գրքերով, եր-
րորդի մէջ հանգուցեալ Մ. Սանատրեանի կիսարձանը, որը պի-
տի տրուի ձեմարանի մատենադարանի մէջ: Պ. եղեանը բացի
այդ, տարւոյս սկզբին մի գրութեամբ յանուն Վեհափառ Հայ-
բապետի երեք թանգազին մատանի էր ուղարկել էջմիածին,
երեքն էլ ատամանդեայ: Նրա մասնաւոր ցանկութեամբ մա-
տանիներից երկուսը մնալու են Վեհափառի տրամադրութեան
տակ, երրորդը՝ Դէորդ Դ. կաթուղիկոսից իրեն նուիրուած
«իւրե յիշատակ Մեծ Հայրապետի քարեգութ ուշադրութեան
և իմ (Պ. եղեանի) առ նա տածած որդիական պատկառանաց»
ուղարկուած է անկորուստ պահելու Մայր Աթոռի թանգարա-
նի մէջ: Վեհափառ Հայրապետը յարգելով նրա խօսքերը, պա-
տուիրեց այդ մատանին անցնել թանգարանի մատանի մէջ
և տեղաւորել թանգազին իրերի պահարանում: Նոյնութեամբ
տպագրում ենք Պ. եղեանի Վեհափառին ուղղուած գրութիւնը:

Վ Ե Հ Ա Փ Ա Ռ Տ Է Ր

Երջանկայիշատակ Դէորդ Դ. կաթուղիկոսն երբ 1867
թուին Պետերբուրգ էր այցելել իւր ազգօգուտ առաջար-

կութիւնքը ներկայացնելու տէրութեան և բանակցելու կարեւոր հարցերի մասին, ինձ կհրաւիրէր ի ի որհրդակցութիւն և ի դործակցութիւն: Պետերբուրգէն մէկնելիս՝ հանդուցեալ կաթողիկոսը պարգևեց ինձ ի խրախոյս իմ ջանից, իւր պատկերը և ականակուռ աղամանդեայ մի մատանի, զոր մեծ ակնածութեամբ ցարդ պահպանած եմ: Այժմ, երբ ծերութեան հասակին եմ հասած, պարտք և պատշաճ կհամարեմ այդ մատանին ի մշտնջենական պահպանութիւն յանձնել Սուրբ Էջմիածնի թանգարանին, իբրև յիշատակ մեծ հայրապետի բարեգութ ուշադրութեան և իմ առ նա տածած օրդիական պատկառանաց: Ուստի, կիմնդրեմ որ Ձերդ Վեհափառութիւնը տնօրինէ որ իմ այդ փափագը անխափան կատարուի:

Ընդ սմին ուղարկում եմ ի նուէր թանգարանին երկու աղամանդեայ մատանի, որ հարիւր տարիէն աւելի մեր ընտանեաց մէջ կմնային:

Մատչելով ի համրոյր օրհնառաք Աջոյն Ձերդ Վեհափառութեան մ'նամ խոնարհ որդի

Կար. Եզեան

Պետերբուրգ

Յունուար 8, 1903.

2. Երկու տարի առաջ Բաղուում և Թիֆլիզում ստացել եմ մի քանի ձեռագիրներ, որ մինչև օրս Մատենադարանին չէի յանձնել ցանկանալով ուսումնասիրել, մանաւանդ նրանցից մէկը, մի ընտիր Պատարագամատոյց: Այդ գիրքը՝ նուէր Պ. Սիմէոն Հայրապետեան Հախումեանի (Ժամանակի խմբագրի լուսանունակիցը) մագաղաթեայ մանրանկարներով և խորաններով դարգարած ձեռագիր է, միջակ մեծութեամբ, դրուած գեղեցիկ բոլորգրով Հայոց ՊԵ (1356) թուին, Գրիգոր Սուրբասեանցի ձեռքով, «Տիրացու քահանային ի վայելումն»: Մեր Մատենադարանում ձեռագիր խորհրդատետրերի թիւը 20-ից աւել է, ամենահինը Ժ. դարուց: Պ. Հախումեանի նուիրած օրինակը անգլանիին է իւր հնութեամբ և այնպիսի գեղեցիկ ընթերցութեանը, աչքի ընկնող խոշոր տարբերութիւններ ունի, որ եթէ մեզ Հայջողուի ամբողջութեամբ տպագրել, անպատճառ կտանք

ներառումնասիրութիւնը: Այսպիսի հաղուագիւտ ձեռագրի երեւան գալը մասնաւոր անձանց մօտ, մասնագէտներին պէտք է յօյս ներշնչի, որ մեր մէջ կարող են ձեռագրական ուրիշ գիւտեր էլ տեղի ունենալ:

3. Պահաս հետաքրքրական չէ միւս ձեռագիրը, պարսկալեզու հայտառ մի Աւետարան, որ մենք ստացել ենք Թիֆլիզում Պ. Աղէքսանդր Մելիք—Աղարեանից: Աւետարանը պարսկերէն թարգմանուել է Նոր—Ձուդայում, որտեղ Հայոց գրականութիւնը Ժ: Դարի սկզբներում կարճատե, բայց շատ մեծ չափերով ծաղկեց: Մեր ունեցած օրինակը, որ պարունակում լըիւ չորս Աւետարանը, գրուած է Նօտր գրով հասարակ թղթի վրայ և ունի հետեւեալ յիշատակարանը.

«Որ ի ռմիւր (1779) ես տէր Միքայելս գրեցի օրինակէ լուսահոգի հաքիմ Ակսրին որ գրեալ ի քաղաք Շօշ ի վաղուց ժամանակէ յառաջ ժամանակով և մեք գրեցաք սուրբ Աւետարանս ի քաղաքն Գանճայ ի հայրապետութեան Տեառն Սիմէօնի և ի տանս Աղուանից Տեառն Իսրայելի. որոյ յիշատակն օրհնեալ եղիցի»:

Նոյն յիշատակարանը գրուած է նաև գրքի սկզբում, որի մէջ գրելը ինքն իրեն կոչում է «Աստապատցի, որ եմ Գանճայ բնակեալ»: Ունի նաև պարսկերէն յիշատակարան և գրքի սկզբում տաս թղթի վրայ պարսկերէն ընդարձակ գրութիւն աշխարհի ստեղծագործութեան և Ադամի մասին: Իմացածով այս ձեռագիրը պարսկերէն հայտատու Աւետարանի թարգմանութեան առաջի օրինակն է:

4. «Նկարագրութիւնը ինչ ինչ գործոց Կարապետ եպիսկոպոսի վիճակաւոր առաջնորդի Հայոց դպրութիւնց ի Տայո: Շաբադրեալ յազգասիրէ յումեմնէ ի Տիֆլիս 1841. եւ այժմ գաղափարեցաւ ի Միլտիչ վարդ. Եկիմեան ի 1852 սեպտ.», Բաղուքադարում ինձ յանձնեց իբրև նուէր Մայր Աթոռի Մատենադարանին բժիշկ Գաբրիէլ Յովհաննիսեան (Գաջրերունի): Այս ձեռագիրը մի պիեսա է հինգ «Նկարագրութեամբ» (գործողութիւն) և ունի հետեւեալ բովանդակութիւնը: Ախալցխայի Կարապետ եպիսկոպոսը կաշառներ շնորհիւ ստացել է Թիֆլիզի առաջնորդութիւնը և իւր ձեռնաստուն տիրացուներով ու վարդապետներով շրջապատուած ուղղեւորում է թեմը «կառավարելու»: Նա իւր առաջնորդութեան վրայ նայում է միայն մի տեսակէտից, թէ որքան արգիւնք պիտի ստանայ, որքան կաշառներ պիտի ժողովի, որպէսզի թէ իւր քսակը լցնի, իւր տուածները վերագարձնի և թէ սինոդում ծառայողներին, ու անդամներին գոհացում տայ:

Պիեսը մասամբ տաղտկալի երկարութիւններով, տեղ տեղ աղքատ-
յայտնի չափադանցութիւններով Յովհաննէս Կարնեցի կաթուղի-
կոսի ժամանակուայ հոգեւոր վարչութիւնների նկարագրին է
տալիս, երբ առաջնորդները թեմերը ստանում և կառավարում
էին ուղիղ այնպէս ինչպէս այժմ տաճկական փաշաները և
պարսկական խաները իրենց նահանգները: Կարապետ Եպիսկո-
պոսը սակարգութեամբ փողեր է ստանում տիրացուներից, ե-
րեցփոխներից, ուխտատեղերից, չհաս պսակներից, վանքական
կալուածներից, քահանաներին պարգևներ բաժանելուց, նոցա մի
եկեղեցուց միւսը փոխադրելուց, բացի այդ ամեն գէպում էլ
պատուիրում է անմասն չթողնել իւր փոքրաւորներին: Պիեսը հե-
տաքրքիր է նաև լեզուի կողմից. ամեն մէկը խօսում է իւր բար-
բառով, Եպիսկոպոսը Ախալցխայի բարբառով, թիֆլիզեցիները
իրենց լեզուով, վարդապետների նամակները դրաբարով: Պիեսի
մի մասը գրուած է ռուսաւորով:

5. «Հայ աշուղներ և երգիչներ ժողովածու բժշկապետ
Գէորգ Ախվերդեանի» այս տարի հրատարակուած «Հայ Աշուղ-
ներ» գրքի բուն ձեռագիրն է, որ բժշկապետի Մանեայ գու-
տըրը ուղարկել է Մայր Աթոռի Մատենադարանին «անկորուստ
մնալու ղիտաւորութեամբ»: Ձեռագիրը բաղկացած է 1108
էջից, գրուած է զանաղան մեծութեամբ թերթիկների վրայ
տարբեր գրիչներից, միայն մի մասը իւր բժշկապետի ձեռքով
պարունակում է Պ. Հախվերդեանի ժողովածուն ամբողջութեամբ,
որից «Ազգագրական Հանգիսի» խմբագրութիւնը ընտրութիւն
է կատարել իւր վերջի հրատարակութեան համար:

6. Մի հատ ձեռագիր Մաշտոց վերջին օրերս նուէր տուեց
Խոջաւուզ գիւղացի (Էջմիածնի գաւառ) Վարդան տէր Աբրա-
համեանը: Ձեռագիրը գրուած է ըղորդորով հաստ թղթի վրայ և
ծաղում է հաւանականաբար ժ.Ձ դարուց, պահուած է բաւա-
կան անմաքուր, ծխոտուած և սկզբից ու վերջից էլ մաշուած է:

7. Պ. Զարէհ Խ. Սարաջեան, Պօլսի Գիւլպէտեան առևտրա-
կան տան ներկայացուցիչը Պարսկաստանում Ս. Էջմիածնի 1600
ամեակի առթիւ Հայոց Հայրապետանոցի համար մի շատ գե-
ղեցիկ ընծայ է բերել. ապշեշումեայ պարսկական մի գորգ
խորհրդաւոր նկարներով և մականգրութիւններով զարդարուած:
Գորգի մեծութիւնը երկու քառակուսի մետր է, մէջ տեղում
Մայր տաճարի նկարը, գործուած ընական գոյներով: Տաճարի
տակը նուրբ և մեղմ գոյներով նկարուած է վանքի բակը, զար-
դարուած կանաչ ծառերով: Գմբէթների պերսպիկտիւի մէջ կան
անճշտութիւններ, իսկ դրա փոխարէն տաճարը շրջափակող և

պարսկական ճաշակով նկարուած զարդը շատ զեղեցիկ է: Այդ զարդը, բաղկացած մի քանի շերտերից քառակուսի շրջափակով, չորս անկիւններում ունի հետեւեալ մակագրութիւնները. վերեւում՝ «Աւերն Տրդատ», «Աւերն Գրիգոր Լուսաւորիչ», ներքեւում՝ «303» «1903»: Տաճարի անունը զրուած է տաճարի տակը «Էջմիածին», իսկ զարդի վերեւի շերտի մէջտեղում կայ հայկական ղինանշան: Պ. Զարէհ իւր այդ զեղեցիկ և յիշատակելի ընծան պատրաստել է տուել Խորասանում և անձամբ հսկել աշխատաւորների վրայ, նրա մտագրութիւնն է եղել Էջմիածնի տօնին այստեղ հասցնել, սակայն մի քանի շաբաթ ուշացել էր և այստեղ կարողացաւ դալ միայն ամսիս սկզբին:

Մեսրոպ Վարդապետ

ՄԱՐԻՅԱՍ

(Շար. հջ 534)

- 70) Վերացաւ Պարսից և Բաբելացւոց թագաւորութիւնը. Աղէքսանդր տիրեց
- 71) Բաբելաստանի վրայ և նուաճեց աշխարհը. Նա իշխեց Երուսաղէմի (ընագրում եղած 3 տառը—Ուր(ուշալիւմ) լրացնելու է) և Արքունիայի և Մուրիայի վրայ և դրաւեց ամբողջ
- 72) Ասիան, անցաւ հնդկական գետը և նուաճեց Հնդկաստան և Հարէշտան:
- 73) Նա տիրեց Յուդայի վրայ և ոչ միայն Հրեաների հետ խիստ չվարուեց, այլ և զոհ մատուցեց Աստծուն.
- 74) և վերջապէս իւր ծառաներից մէկը թոյն խմեցրեց նրան և նա մեռաւ, Դարենն որը հաւել Որդի Արեւիկայ է կոչում:
- 75) Աղէքսանդրից յետոյ բաժանուեցաւ (նրա) թագաւորութիւնը 4 մասերի
- 76) և յետոյ 10 մասերի. այսպիսով կատարուեցաւ Դանիէլի մարգարէութիւնը